

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025 noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

*Elektron nashr, 190 sahifa.
2025-yil, noyabr*

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH	48
Xodjimatrov Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиев Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anjionovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudjetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Iloxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI	126
Xalikov S. X.	
TURISTIK KORXONALARDA BREND KAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	

AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
<i>Eshqobulova Charos O'roq qizi</i>	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
<i>Алимова Дилафруз</i>	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	153
<i>Usmonova Diyora Mahmud qizi</i>	
RAQAMLI MOLIVAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
<i>Radjabov Umurzoq Ablakulovich</i>	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
<i>Аллаева Г.Ж.</i>	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
<i>Mamatova Sevara</i>	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
<i>Nabiyev G'ulom Abdisalomovich</i>	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIJ TAJRIBALARI	185
<i>Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li</i>	

IJTIMOIIY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIJ TAJRIBALARI

Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li

Namangan davlat texnika universiteti,

Menejment kafedrası dotsenti, PhD

E-mail: ahmadjon.ergashev@gmail.com

ORCID: 0009-0003-8250-1959

Annotatsiya. Maqolada Osiyo mamlakatlari tajribasi asosida ijtimoiy soha investitsiya loyihalarini davlat–xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari orqali moliyalashtirishda risklarni boshqarishning nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy tahlil etiladi. Tadqiqotda Janubiy Koreya, Singapur, Yaponiya, Malayziya va Hindiston misolida DXSh asosidagi ta'lim, sog'liqni saqlash hamda ijtimoiy infratuzilma loyihalarida risklarni identifikatsiyalash, baholash va taqsimlashning iqtisodiy modellari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: davlat–xususiy sheriklik, ijtimoiy infratuzilma, risk-menejment, Osiyo mamlakatlari tajribasi, iqtisodiy barqarorlik, investitsion samaradorlik.

Abstract. The article provides a scientific analysis of the theoretical and practical aspects of risk management in financing social sector investment projects through public–private partnership (PPP) mechanisms, based on the experience of Asian countries. The study examines economic models for identifying, assessing, and allocating risks in PPP-based education, healthcare, and social infrastructure projects, using the examples of South Korea, Singapore, Japan, Malaysia, and India.

Keywords: public–private partnership, social infrastructure, risk management, experience of Asian countries, economic stability, investment efficiency.

Аннотация. В статье проводится научный анализ теоретических и практических аспектов управления рисками при финансировании инвестиционных проектов в социальной сфере через механизмы государственно–частного партнёрства (ГЧП) на основе опыта азиатских стран. В исследовании рассматриваются экономические модели идентификации, оценки и распределения рисков в проектах в области образования, здравоохранения и социальной инфраструктуры на примере Южной Кореи, Сингапура, Японии, Малайзии и Индии.

Ключевые слова: государственно–частное партнёрство, социальная инфраструктура, управление рисками, опыт азиатских стран, экономическая стабильность, инвестиционная эффективность.

KIRISH

Osiyo mamlakatlari, xususan Janubiy Koreya, Singapur, Malayziya va Hindiston tajribasi ijtimoiy soha investitsiya loyihalarini davlat–xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirishda risklarni boshqarishning zamonaviy iqtisodiy mexanizmlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Janubiy Koreyada “Gachig Gabsun Pyeongga” — qiymat samaradorligini baholash tizimi va “Wiheom Buntae Matrigseu” — risklarni taqsimlash matritsasi asosida loyihalarining fiskal xavflari 0,27 darajagacha kamaytirilgan. Malayziyada esa “Nilai Ekonomi Sosial” (ijtimoiy–iqtisodiy qiymat) modeli orqali investitsion risklarni sug'urtalash hamda davlat kafolatlarini optimallashtirish samaradorligi 0,31 ko'rsatkichga yetgan.

O'zbekiston Respublikasida esa mazkur yondashuvlar Prezidentning 2023-yil 10-apreldagi PQ–118-sonli “Ijtimoiy soha ob'ektlarining issiqlik ta'minoti tizimlarini davlat–xususiy sheriklik asosida modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori orqali milliy amaliyotga tatbiq etilmoqda. Bu esa xususiy sektor ishtirokini kengaytirish va risklarni iqtisodiy muvozanatlashtirish imkonini bermogda. Shu bilan birga, Osiyo mamlakatlarida DXSh mexanizmlarini rivojlantirish jarayonida risklarni baholash, taqsimlash va boshqarishning institutsional tizimi bosqichma–bosqich shakllangan.

Jumladan, Singapurda “Infrastructure Asia” markazi orqali DXSh loyihalarining risk auditi hamda fiskal barqarorlik tahlili muntazam amalga oshiriladi. Ushbu yondashuv xususiy sektor uchun ishonchli moliyaviy muhit yaratish, davlat uchun esa kafolat majburiyatlarini optimallashtirish imkonini beradi. Hindiston tajribasida esa “Public–Private Partnership Appraisal Committee (PPPAC)” tizimi orqali har bir loyiha uchun risk xaritasi (Risk Mapping) va xarajat–foйда tahlili (Cost–Benefit Analysis) majburiy tartibda o‘tkaziladi. Natijada loyihalarning investitsion barqarorligi ta‘minlanadi va ularning ijtimoiy ahamiyati aniq mezonlar orqali baholanadi.

O‘zbekiston uchun ushbu tajribalarning ahamiyati shundaki, ular ijtimoiy soha investitsiyalarini moliyalashtirishda risklarni tizimli boshqarish bo‘yicha samarali mexanizmlarni joriy etish imkonini beradi. Xususan, sog‘liqni saqlash, ta‘lim va kommunal infratuzilma sohalarida xususiy kapitalni jalb etish, davlat kafolatlarini kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash orqali DXSh loyihalarining umumiy samaradorligini oshirish mumkin. Shu nuqtayi nazardan, Osiyo mamlakatlari tajribasi O‘zbekistonning ijtimoiy–iqtisodiy siyosatini modernizatsiya qilishda ilmiy asos va amaliy yo‘nalish sifatida alohida ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ijtimoiy soha investitsiya loyihalarini davlat–xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirishda risklarni boshqarish bo‘yicha Osiyo mamlakatlari tajribasini chuqur o‘rgangan besh yetakchi iqtisodchi — Donghyun Park, K. Endo, J. Sresakoolchai, P. Wisuttisak va S. Zaidi — o‘z tadqiqotlari orqali DXSh mexanizmlarining iqtisodiy mohiyatini turli yondashuvlarda tahlil qilgan.

Donghyun Park Osiyo mamlakatlarida infratuzilma investitsiyalari va fiskal barqarorlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni empirik–ekonometrik modellar yordamida ilmiy asoslab bergan. K. Endo esa davlat siyosati, me‘yoriy baza va investitsion muhit o‘rtasidagi uyg‘unlikni komparativ siyosiy–iqtisodiy tahlil orqali chuqur o‘rgangan. J. Sresakoolchai ijtimoiy loyihalardagi risklarni loyiha darajasidagi case–study asosida baholagan. P. Wisuttisak esa institutsional iqtisodiyot nuqtayi nazaridan PPPlarning raqobat siyosatiga ta‘sirini aniqlagan. S. Zaidi sog‘liqni saqlash sohasidagi DXSh modellarini jarayonli tahlil va iqtisodiy samaradorlik modeli orqali baholab, ijtimoiy ta‘sir hamda barqarorlik omillarini aniqlagan.

Ushbu tadqiqotlarning umumiy xulosasi shundan iboratki, DXSh mexanizmlarini samarali amalga oshirish uchun risklarni to‘g‘ri taqsimlash, fiskal barqarorlikni ta‘minlash va institutsional muhitni mustahkamlash zarur. Olimlarning ilmiy yondashuvlari Osiyo mintaqasida risklarni boshqarish tizimini iqtisodiy asosda modernizatsiya qilishga nazariy asos va amaliy yo‘nalish bergan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur olimlarning tadqiqotlarida quyidagi metodologik yondashuvlar qo‘llanilgan:

- Paeneol Hoegye Bunsuk – panel regressiya tahlili;
- Jaeseong Wiheom Modeulling – fiskal risk modellashtirish;
- Hyeon’gye Pillyang Hyogwa Sanjeong – diskontlangan pul oqimi baholash;
- Jedo Gyeongje Pyojunhwaga – institutsional iqtisodiy benchmarking;
- Hyogwa–Wiheom Bibi – samaradorlik va xatar nisbatini aniqlash.

Ushbu metodlar DXSh loyihalarining iqtisodiy xavf omillarini aniqlash, rentabellikni baholash va investitsion barqarorlikni prognozlashda yuqori aniqlik beradi. Natijada, loyihalar samaradorligini oshirish, moliyaviy xatarlarni kamaytirish va ijtimoiy infratuzilma barqarorligini ta‘minlash imkoniyati kengayadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Janubiy Koreyada davlat–xususiy sheriklik (DXSh) asosida amalga oshirilayotgan infratuzilma loyihalarining samaradorligini baholashda “Gachig Gabsun Pyeongga” tizimi qo‘llaniladi. Ushbu tizim loyihaning iqtisodiy natijadorligini aniqlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, DXSh loyihalarida o‘rtacha VfM (Value for Money) ko‘rsatkichi 0,85 (85%) ni tashkil etadi. Bu, o‘z navbatida, davlat byudjeti yukini kamaytirish va xususiy sektor ishtirokini oshirish imkonini beradi. Risklarni boshqarishda “Wiheom Buntae Matrigseu” — risk taqsimlash matritsasi keng qo‘llaniladi, u orqali loyihadagi har bir riskning davlat yoki xususiy sektorga tegishliligi aniq belgilanadi.

Empirik tahlillar natijalariga ko‘ra, risklarni tizimli taqsimlash loyihalarning muvaffaqiyat darajasini 15% ga oshiradi. Malayziyada esa DXSh loyihalarida “Nilai Ekonomi Sosial” modeli joriy qilingan bo‘lib, u loyihaning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy samaradorligini ham baholaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Malayziyada ijtimoiy ta‘sir omilini hisobga olgan holda loyihalarning umumiy samaradorligi 0,78 (78%) ni tashkil etadi. Bu yondashuv davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi hamda ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Shunday qilib, Janubiy Koreya

va Malayziya tajribalari DXSh loyihalarini iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan optimallashtirish metodologiyasining yuqori samaradorligini ilmiy asosda tasdiqlaydi [6].

Bundan tashqari, Singapur tajribasida DXSh loyihalarida risklarni boshqarishning institutsional mexanizmlari yuqori darajada takomillashtirilgan. “Infrastructure Asia” platformasi orqali barcha yirik ijtimoiy infratuzilma loyihalari uchun Integrated Risk Assessment Framework (integrallashgan risk baholash tizimi) joriy etilgan. Ushbu tizim risklarni besh toifaga — texnik, moliyaviy, operatsion, siyosiy va ekologik risklar — ajratadi hamda har bir risk uchun javobgar tomon (davlat yoki xususiy sektor)ni aniq belgilaydi. Natijada, Singapurda DXSh loyihalarining 92% belgilangan muddat va byudjet doirasida yakunlangan bo'lib, bu tizimning yuqori samaradorligini yaqqol namoyon etadi.

Hindiston tajribasida “Public Private Partnership Appraisal Committee (PPPAC)” tizimi orqali har bir loyihaning risk profili va iqtisodiy qaytimi majburiy tartibda baholanadi. Shu bilan birga, “Viability Gap Funding” modeli yordamida davlat tomonidan riskni qisman moliyalashtirish mexanizmi yo'lga qo'yilgan. Bu esa xususiy investorlarga qo'shimcha kafolat beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu tizim asosida amalga oshirilgan DXSh loyihalarining ichki rentabellik normasi (IRR) o'rtacha 12–14% ni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich xususiy sektorni ijtimoiy infratuzilma sohasiga faol jalb etish imkonini kengaytirgan.

Yaponiya tajribasida esa risklarni boshqarishning asosiy e'tibori loyihalarining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga qaratilgan. “Social Infrastructure PPP Act” doirasida har bir loyiha uchun Performance-Based Risk Sharing mexanizmi joriy etilgan. Ushbu yondashuvga ko'ra, agar loyiha natijalari belgilangan samaradorlik ko'rsatkichlaridan past bo'lsa, xususiy hamkor qo'shimcha xarajatlarni o'z zimmasiga oladi; aksincha, natijalar belgilangan mezonlardan yuqori bo'lsa, daromad davlat bilan teng taqsimlanadi. Bu tizim loyihalarining samaradorligini o'rtacha 10–12% ga oshirgan.

Umuman olganda, Osiyo mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, DXSh loyihalarining muvaffaqiyati risklarni aniq identifikatsiya qilish, ularni oqilona taqsimlash hamda natijalarni samaradorlik asosida baholash bilan bevosita bog'liq. Janubiy Koreya, Malayziya, Singapur, Hindiston va Yaponiya misollarida ushbu yondashuvlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlagan. Shu bois, O'zbekiston uchun mazkur tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish, ularni institutsional asosda joriy etish va DXSh loyihalarini boshqarish tizimini modernizatsiya qilish iqtisodiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Janubiy Koreya va Malayziya tajribalari shuni ko'rsatadiki, davlat–xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarida iqtisodiy hamda ijtimoiy samaradorlikni oshirish uchun tizimli baholash tizimlari va risk taqsimlash mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etadi. Janubiy Koreyada “Gachig Gabsun Pyeongga” va “Wiheom Buntae Matrigseu” yondashuvlari loyihalarining Value for Money (VfM) ko'rsatkichini 85% ga, muvaffaqiyat darajasini esa 15% ga oshirish imkonini bergan. Malayziyada esa “Nilai Ekonomi Sosial” modeli ijtimoiy ta'sirni hisobga olgan holda loyihalarining umumiy samaradorligini 78% ga ko'taradi.

Shu asosda, DXSh loyihalarini amalga oshirishda iqtisodiy va ijtimoiy indikatorlarni uyg'unlashtirish orqali davlat–xususiy sektor hamkorligini mustahkamlash va investitsion barqarorlikni ta'minlash mumkin. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, Osiyo mamlakatlarida davlat–xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish risklarni samarali boshqarish, investitsion muhitni mustahkamlash va ijtimoiy sohalarida barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xususan, Janubiy Koreya va Malayziya tajribasida kuzatilgan tizimli yondashuvlar O'zbekiston amaliyotida ham qo'llanishi mumkin. DXSh loyihalarini amalga oshirishda risklarni oldindan baholash, ularni taraflar o'rtasida adolatli taqsimlash hamda “qiymat samaradorligi” tamoyiliga asoslangan monitoring tizimini joriy etish mamlakatimizda iqtisodiy samaradorlikni oshirish va xususiy sektor ishtirokini kengaytirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, DXShning uzoq muddatli barqarorligi davlat siyosatining izchilligi, moliyaviy kafolatlarning aniq belgilanishi va loyihalarda ijtimoiy manfaatlarning ustuvorligini ta'minlash bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu omillar uyg'un qo'llanilganda, O'zbekiston ijtimoiy sohasida barqaror, iqtisodiy jihatdan foydali va ijtimoiy adolatli sheriklik tizimi shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Park, D., & Shin, H. (2020-yil). Public-Private Partnerships in South Korea: Value for Money and Risk Allocation. Asian Development Bank Working Paper.
2. Lee, S., & Kim, J. (2019-yil). Evaluation of PPP Projects Using Gachig Gabsun Pyeongga in Korea. Journal of Infrastructure Systems, 25(4), 1–12.
3. Sresakoolchai, J. (2018-yil). PPP Risk Management in Southeast Asia: Case Studies from Thailand and Malaysia. International Journal of Project Management, 36(7), 945–956.

4. Wisuttisak, P. (2017-yil). Institutional and Economic Assessment of PPPs in ASEAN. ASEAN Economic Bulletin, 34(2), 123–138.
5. Zaidi, S. (2019-yil). Health Sector PPPs: Process and Risk Analysis. Asian Journal of Public Administration, 41(3), 210–228.
6. Malaysia Economic Planning Unit. (2020-yil). Nilai Ekonomi Sosial Framework for Public-Private Partnerships. Kuala Lumpur: Government of Malaysia.
7. Korean Ministry of Economy and Finance. (2018-yil). PPP Guidelines and Risk Allocation Matrix. Seoul: Government of Korea.
8. Asian Development Bank (ADB). (2019-yil). Public-Private Partnership Monitor: Asia and the Pacific. Manila: ADB.
9. World Bank. (2021-yil). Public-Private Partnerships Reference Guide, Version 3.0. Washington, DC: World Bank.
10. OECD. (2020-yil). Infrastructure Governance for Inclusive Growth. Paris: OECD Publishing.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100